

บทที่ 2

สังคมภายใต้ระบบแมนเนอร์ในยุคกลาง (ค.ศ. 600 – 1500)

1. ยุโรปหลังจากจักรวรรดิโรมันล่มสลาย

ยุโรปตะวันตกภายหลังจากการล่มสลายของจักรวรรดิโรมันนั้น ยังคงมีสิ่งที่ตกทอดมาจากยุคสมัยของจักรวรรดิโรมันหลงเหลืออยู่เป็นอันมาก เช่นศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก ภาษาละติน ระบบถนนที่ยังคงใช้อยู่ การจัดองค์การทางการเมืองและสังคมบางรูปแบบ นอกจากนั้นก็ยังมีเมืองและหมู่บ้านอีกจำนวนไม่น้อยที่ยังคงอยู่ เช่นเผ่าเยอรมันที่เข้ารุกรานและโค่นทำลายจักรวรรดิโรมันลงและได้ครองความเป็นใหญ่ในยุโรปยุคกลางต่อมา ความจริงได้มีการติดต่อสัมพันธ์กับจักรวรรดิโรมันมาก่อนแล้วช้านาน เช่นเหล่านี้ได้มีการพัฒนาอารยธรรมของตนเองขึ้นอย่างรวดเร็วหลังจากการติดต่อกับโรมัน และกล่าวได้ว่าก่อนที่จะเข้าโค่นล้มจักรวรรดิโรมันลงนั้น เผ่าเยอรมันจำนวนมากมาได้เข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ในจักรวรรดิโรมันและดำเนินวิถีชีวิตแบบเดียวกับชาวโรมันมาก่อน การรุกรานจักรวรรดิโรมันจึงไม่เชิงเป็นการทำลายอาณาจักรอันรุ่งเรืองโดยชนป่าเถื่อนไร้อารยธรรม หากแต่เป็นการผสมผสานอารยธรรมแบบโรมันเข้ากับอารยธรรมของชนเผ่าเยอรมัน แม้ว่าจะไม่อาจปฏิเสธได้ว่า ผลของการกระทำเช่นนั้นทำให้อารยธรรมเสื่อมโทรมลง มีภาวะสงครามและความไม่สงบเกิดขึ้นโดยทั่วไป อย่างไรก็ตามส่วนของอารยธรรมโรมันที่ถูกนำมาผนวกเข้าไว้ในอาณาจักรของชนเผ่าเยอรมันนั้น ปรากฏว่ามีมากกว่าส่วนที่ถูกซัดหรือทำลายไป

2. ระบบแมนเนอร์

หลังจากจักรวรรดิโรมันถูกทำลายลงไป จนถึงช่วงประมาณศตวรรษที่ 14 ชีวิตเศรษฐกิจของคนยุโรปก็ขึ้นอยู่กับการเกษตรเป็นหลักมาโดยตลอด และการทำการเกษตรในยุคที่เรียกว่า "ยุคกลาง" นี้ ส่วนใหญ่จะเป็นการดำเนินการภายใต้ระบบแมนเนอร์ซึ่งเป็นสถาบันหลักในการจัดการนำปัจจัยการผลิตที่สำคัญที่สุดในยุคกลางคือ แรงงานและที่ดิน เข้ามาใช้ในการผลิต ซึ่งถ้า-

จากราคาจากสภาพทั่วไปของยุคนั้นซึ่งเงินตราเป็นสิ่งหายาก, ตลาดถูกจำกัด, รัฐบาลจากส่วนกลางอ่อนแอ, ภาวะสงคราม การรุกรานและความไม่สงบมีอยู่ทั่วไปแล้ว สถาบันที่มีลักษณะแบบระบบแมนเนอร์ก็อาจจะเป็นสิ่งที่ดีที่สุดที่จะดูแลชีวิตและการทำงานของคนในยุคนั้นให้เป็นไปอย่างราบรื่น

2.1 ถ้าพิจารณาในฐานะที่เป็นหน่วยทางการเมือง แมนเนอร์ก็คือที่ดินที่ถือครองโดย "ลอร์ด" (lord) ซึ่งอาจเป็นกษัตริย์, ขุนนางผู้ใหญ่, พระ หรือแม้แต่อัศวินธรรมดาก็ได้ ลอร์ดของแมนเนอร์มีสิทธิที่จะหารายได้จากแมนเนอร์ของเขา และมีสิทธิเหนือแมนเนอร์ในการตัดสินคดีเกี่ยวกับ และเกณฑ์ผู้คนไปเป็นทหาร ลอร์ดบางคน (เช่นขุนนางเล็ก ๆ , พระชั้นผู้น้อย) อาจมีผู้อยู่เหนือเขาขึ้นไปในระบบศักดินา ซึ่งเขาจะต้องตอบแทนให้ในรูปของเงินตรา, สินค้า หรือบริการ เนื่องจากเขาได้สิทธิครอบครองที่ดินมาจากลอร์ดผู้อยู่เหนือเขาขึ้นไปอีกต่อหนึ่ง ส่วนลอร์ดที่เป็นกษัตริย์หรือขุนนางผู้ใหญ่ นั้น อาจมีแมนเนอร์อยู่มากมายหลายแห่ง ซึ่งจำนวนและขนาดของแมนเนอร์ที่อยู่ใต้การปกครองก็ย่อมแสดงถึงความมั่งคั่งและอำนาจของลอร์ดแต่ละคนด้วย

2.2 ถ้าพิจารณาในฐานะที่เป็นหน่วยทางสังคม แมนเนอร์ก็คือกลุ่มของประชาชนที่อาศัยอยู่ด้วยกันในหมู่บ้าน และผูกพันกันอย่างใกล้ชิดด้วยกฎหมายและระเบียบประเพณี พวกเขาจะไปโบสถ์เดียวกัน แต่งงานกับคนในหมู่บ้านเดียวกัน มีวันหยุดผ่อนและวันทำงานร่วมกัน คนในแมนเนอร์อาจมีชีวิตอยู่จนตายไปโดยไม่เคยออกไปห่างจากแมนเนอร์ที่เขาอยู่เกิน 2-3 ไมล์ก็เป็นได้

2.3 ถ้าพิจารณาในฐานะที่เป็นหน่วยทางเศรษฐกิจ แมนเนอร์ก็คือกลุ่มประชาชนที่ทำงานโดยร่วมมือกันอย่างใกล้ชิดเพื่อหาเลี้ยงชีพจากที่ดิน พวกเขาทำการเกษตรในที่ดินผืนเดียวกัน เลี้ยงสัตว์ในทุ่งหญ้าเดียวกัน เก็บเกี่ยวจากป่าเดียวกัน จับปลาจากแหล่งน้ำเดียวกัน จ่ายค่าธรรมเนียมให้กับลอร์ดคนเดียวกัน จ่ายเงินบำรุงโบสถ์ให้กับโบสถ์เดียวกัน การกระทำต่าง ๆ มากมายเหล่านี้เป็นกฎกระทำในลักษณะของกลุ่ม มิใช่ต่างคนต่างทำ

3. สภาพทั่วไปในแมนเนอร์

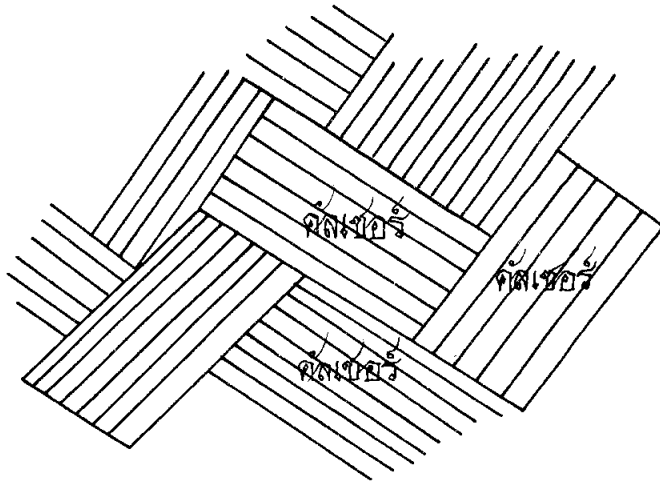
รูปแบบทั่วไปของแมนเนอร์นั้น จะประกอบไปด้วยหมู่บ้าน มีบ้านเล็ก ๆ สร้างอย่างง่าย ๆ อยู่เรียงรายตามแนวถนนซึ่งจะมีอยู่ 1-2 สาย อาคารที่ใหญ่ที่สุดจะเป็นโบสถ์และคฤหาสน์ของลอร์ดซึ่งมักสร้างด้วยหิน โดยอยู่ห่างไปจากกลุ่มบ้านอื่น ๆ เล็กน้อย สำหรับบ้านเล็ก ๆ นั้นบริเวณติดต่อกับบ้านมักจะเป็นสวนครัวเล็ก ๆ ส่วนนอกเขตหมู่บ้านออกไปจะเป็นทุ่งโล่งขนาดใหญ่สำหรับการเพาะปลูก ถัดไปจะเป็นทุ่งหญ้า ไกลออกไปอีกก็จะเป็นป่าไม้ ในแมนเนอร์หนึ่ง ๆ จะมีแม่น้ำหรือลำธารไหลผ่านด้วยซึ่งที่ริมลำธารนั้นจะมีโรงสีตั้งอยู่ และที่ถนนในหมู่บ้านก็จะมีร้านของช่างเหล็กอยู่ด้วยในทุกแมนเนอร์

อย่างไรก็ตามแม้ว่าระบบแมนเนอร์จะเป็นลักษณะสำคัญในยุโรปยุคกลาง แต่รูปแบบของแมนเนอร์ในแต่ละเขตนั้นก็แตกต่างกันออกไป และในบางเขตเช่น อิตาลี, เนเธอร์แลนด์ สเปนตอนใต้ และในเซปาร์เขานั้นก็ปรากฏว่าแมนเนอร์ไม่ได้มีการเกิดขึ้นหรือถ้าเกิดขึ้นก็ดำรงอยู่ไม่นานนัก การศึกษาเรื่องระบบแมนเนอร์ในที่นี้จึงมุ่งไปที่แมนเนอร์ในอังกฤษและฝรั่งเศสซึ่งถือได้ว่าเป็นลักษณะของแมนเนอร์ทั่วไปในยุคกลาง

4. การทำกรเกษตรในแมนเนอร์

ในระบบแมนเนอร์นั้น เกษตรกรอาศัยอยู่ในหมู่บ้านมิใช่บนที่ดินซึ่งเขาทำการเกษตร พวกเขาไม่ได้ทำการเกษตรหลักในที่ดินรอบ ๆ ตัวบ้าน แต่ทำในท้องทุ่งนอกหมู่บ้านออกไป และพวกเขาไม่ได้ถือครองและทำกินบนที่ดินแปลงใหญ่แปลงเดี่ยวอีกด้วย โดยปกติแล้วที่ดินทำการเกษตรผืนหนึ่ง ๆ จะถูกแบ่งแยกเป็นหน่วยย่อยลงเรียกว่า "คัลเชอร์" (cultures) ซึ่งมีขนาด 8-10 เอเคอร์ขึ้นไป คัลเชอร์นี้จะถูกแบ่งย่อยลงอีกเป็นแปลงยาว ๆ แคบ ๆ ขนาดประมาณ 1 เอเคอร์ ขนาดของแปลงนี้คาดว่าพอสักกับการไถด้วยไถเดี่ยวเสร็จใน 1 วัน ส่วนที่มีลักษณะยาวก็เพื่อจะได้ไม่ต้องเลี้ยงวัวไถ

กลับไปมาบ่อย ๆ โดยทั่วไปความยาวของแปลงจะประมาณ 220 หลาซึ่งคาดว่า เป็นระยะที่วัวลากไถ
ไปได้พอดีโดยไม่ต้องหยุดพัก ที่แต่ละแปลงยาวนี้จะมีที่สังเกตว่าแยกจากของเพื่อนบ้านด้วยคันดินเล็ก ๆ

ชาวบ้านแต่ละคนนั้นไม่ได้เป็นผู้ถือครองทั้งคัลเซฮอร์ ที่ดินของแต่ละคนมักจะกระจายอยู่ในหลาย ๆ คัลเซฮอร์แห่งละแปลงหรือ 2 แปลงโดยไม่มีแปลงที่อยู่ติดกันเลย ทั้งนี้เพราะที่ดินบริเวณหนึ่ง ๆ มีความอุดมสมบูรณ์ต่างกัน การให้แต่ละคนมีที่ดินกระจายอยู่หลาย ๆ แห่งทำให้ไม่มีความได้เปรียบเสียเปรียบกันขึ้น

ผลของการที่ที่ดินถือครองมีลักษณะเช่นนี้ทำให้เกษตรกรจะต้องร่วมมือร่วมแรงกัน กล่าวคือในทางปฏิบัตินั้นการยี่ดือเป็นประเพณีให้ปล่อยสัตว์เลี้ยงลงไปหากินในท้องทุ่งหลังจากเก็บเกี่ยวแล้ว ทำให้เกษตรกรทุกคนจำเป็นต้องเก็บเกี่ยวพร้อมกัน นอกจากนั้นการที่ไถในสมัยกลางต้องใช้เวลาถึง 8 ตัวทำให้มักจะต้องมีการเอาวัวจากหลาย ๆ เจ้าของมาร่วมกันเทียมไถ แล้วไถให้กับทุกคนที่มาร่วมกันนั้น

4.1 การปลูกพืช พืชที่ปลูกในยุคโรมันกลางนั้น อาจแบ่งได้เป็น 4 ประเภท

คือ

(ก) พืชทำขนมปัง ได้แก่ ข้าวสาลี ข้าวไรย์ เป็นต้น

(ข) พืชทำเครื่องคั้ม ได้แก่ ข้าวบาร์เลย์(ทำเหล้าเอลและเบียร์)และองุ่น(ทำไวน์)

(ค)พืชอาหารและเลี้ยงสัตว์ ได้แก่ข้าวโอ๊ต, ถั่วต่าง ๆ

(ง)พืชทำเส้นผ้า เช่นฝ้าย

วิธีการปลูกพืชนั้นมีด้วยกันหลายระบบ เช่น ระบบแปลงเดี่ยวซึ่งจะใช้ที่ดินทั้งหมดปลูกพืชติดต่อกันเป็นเวลาหลายปี เมื่อที่ดินเสื่อมจึงไปบุกเบิกที่ดินใหม่ขึ้นใช้ต่อไป หรือระบบ 2 แปลงซึ่งแปลงหนึ่งจะปลูกพืช ส่วนอีกแปลงปล่อยให้ว่างเป็นทุ่งเลี้ยงสัตว์สลับกันไปในแต่ละปี อย่างไรก็ตามระบบที่แพร่หลายที่สุดก็คือระบบ 3 แปลง ซึ่งที่ดินในแมนเนอร์จะถูกแบ่งเป็น 3 ส่วนหมุนเวียนกันใช้ซึ่งวิธีการและชนิดของพืชที่นิยมใช้กันที่สุด เป็นดังนี้

	แปลง(ก)	แปลง(ข)	แปลง(ค)
ปีที่ 1	ข้าวสาลีหรือไรย์	บาร์เลย์, โอ๊ต, ถั่ว	ปล่อยให้ว่าง
ปีที่ 2	บาร์เลย์, โอ๊ต, ถั่ว	ปล่อยให้ว่าง	ข้าวสาลีหรือไรย์
ปีที่ 3	ปล่อยให้ว่าง	ข้าวสาลีหรือไรย์	บาร์เลย์, โอ๊ต, ถั่ว

การปลูกข้าวสาลีหรือไรย์มักทำในฤดูใบไม้ร่วง ส่วนบาร์เลย์, โอ๊ตและถั่วในฤดูใบไม้ผลิ ระบบ 3 แปลงนี้ดีกว่าระบบ 2 แปลงตรงที่สามารถนำที่ดินมาใช้ประโยชน์ได้ในแต่ละปีมากกว่า

ผลผลิตที่ได้จากการเกษตรในยุคคลางนี้ค่อนข้างต่ำ โดยปกติผลผลิตเช่นข้าวสาลีนั้นจะได้ผลผลิตประมาณ 3 เท่าของเมล็ดพันธุ์ที่ใช้(ในยุคนปัจจุบันจะได้ผลผลิตประมาณ 10-20 เท่า) ทั้งนี้เพราะไม่มีการให้ความสนใจคัดเลือกพันธุ์ และการดูแลรักษาที่ไม่เพียงพอ

4.2 การเลี้ยงสัตว์ หมูเป็นสัตว์เลี้ยงที่นิยมที่สุด เพราะเป็นสัตว์ที่เลี้ยงง่าย เนื้อหมูสามารถทำเค็มเก็บไว้กินได้นานโดยไม่เสียรส และในฤดูร้อนหมูจะถูกต้อนไปหาอาหารกินในป่าได้เอง นอกจากหมูแล้วสัตว์เลี้ยงอื่น ๆ ได้แก่ วัว, แกะ, แพะ และม้า นั้นต้องเลี้ยงด้วยหญ้าในทุ่ง

หญ้าารวมของแมนเนอร์ แต่เนื่องจากทุ่งหญ้ามีจำกัด จึงมีการจำกัดจำนวนสัตว์เลี้ยงเหล่านี้ด้วย ถ้าผู้ใดเลี้ยงไว้เกินจำนวนที่กำหนดก็จะต้องจ่ายค่าธรรมเนียมเป็นพิเศษ

ในช่วงหลังฤดูเก็บเกี่ยว สัตว์เลี้ยงจะมีอาหารสมบูรณ์เป็นพิเศษเพราะจะตกลงไปให้หากินจากส่วนที่หลงเหลือจากการเก็บเกี่ยวได้ แต่ในฤดูหนาวนั้นการขาดแคลนหญ้าสำหรับเลี้ยงสัตว์จะเป็นปัญหามาก ทำให้ต้องมีการฆ่าสัตว์จำนวนหนึ่งทำเค็มไว้ทุกฤดูใบไม้ร่วง เพื่อให้สัตว์เลี้ยงที่เหลืออยู่มีหญ้ากินพอเพียง

นอกจากสัตว์เลี้ยงเหล่านี้แล้ว เกษตรกรบางคนอาจเลี้ยงผึ้งเพื่อเอาน้ำผึ้งมาใช้เพราะเป็นของหวานประเภทเดียวกับที่รู้จักกันในสมัยนั้น และเกษตรกรบางคนอาจเลี้ยงสัตว์ปีกประเภทไก่และห่านด้วย

อนึ่ง เนื่องจากมูลของสัตว์นั้นเป็นที่รู้จักแล้วในสมัยนั้นว่าเป็นปุ๋ยที่ดี ลอร์ดของแมนเนอร์จึงมักมีการกำหนดให้คนใต้บังคับนำสัตว์เลี้ยงไปเลี้ยงในที่ดินของเขาละแวกหนึ่งทุกปี เพื่อให้ที่ดินได้ปุ๋ยจากมูลของสัตว์เหล่านั้น

5. ชีวิตในแมนเนอร์

ผู้อยู่อาศัยในแมนเนอร์นั้นส่วนใหญ่จะเป็น "ไพร่" (serf) หรือ "เสรีชน" (free-man) ซึ่งบางครั้งก็ยากจะแยกออกจากกันได้เด่นชัด เพราะมีสภาพความเป็นอยู่เหมือนกัน เพียงแต่ว่าเสรีชนนั้นสามารถออกไปจากแมนเนอร์ได้ สามารถฟ้องร้องที่ศาลหลวง (ของกษัตริย์) ได้ สามารถแต่งงานกับผู้ใดก็ได้โดยไม่ต้องขออนุญาตจากลอร์ด สามารถขายสัตว์เลี้ยงของเขาได้โดยไม่ต้องขออนุญาต และไม่ต้องเสียค่าธรรมเนียมบางอย่าง เช่น

- heriot คือการที่ลอร์ดมีสิทธิเลือกสัตว์เลี้ยงที่ดีที่สุดไปเมื่อหัวหน้าครอบครัว

เสียชีวิต

- merchet คือค่าธรรมเนียมที่ต้องจ่ายเมื่อลูกสาวแต่งงาน

- chevage คือค่าธรรมเนียมที่จ่ายเพื่อขออนุญาตไปพักอาศัยนอกแมนเนอร์
- tallage คือเงินที่ลอร์ดเรียกเก็บเป็นรายปี

ภาวะความเป็นไพร่ (serf) นั้นอาจมีจุดเริ่มมาจากการที่เกษตรกรเล็ก ๆ ซึ่งป้องกันตัวเองไม่ได้ยอมเสียอิสรภาพของตัวเองเพื่อแลกกับการปกป้องคุ้มครองในช่วงที่มีแต่ความไม่สงบ ระบบแมนเนอร์เป็นหนทางที่จะสามารถจัดการนำเอาที่ดินและแรงงานมาใช้ในการผลิตได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยที่แรงงานนั้นต้องอยู่ในฐานะไพร่แต่ไม่ถึงกับเป็นทาสเพราะมีเวลาทำมาหากินของตนเองและมีสิทธิต่าง ๆ หลายประการรวมทั้งสิทธิในการทำกินบนที่ดิน และถ้าหากสามารถหนีไปจากแมนเนอร์ได้เกิน 1 ปีกับ 1 วันโดยไม่ถูกจับได้ก็จะเป็นอิสระ นอกจากนั้นในบางเขตเช่นที่ฝรั่งเศส-สเปน ถ้าไพร่ยอมทิ้งที่ดินและสิ่งของทั้งหมด ก็จะออกไปจากแมนเนอร์ได้ หรือถ้าสามารถจ่ายค่าธรรมเนียม tallage ในอัตราคงที่ให้ทุกปีก็อาจได้รับการปลดปล่อยเป็นเสรีชนในที่สุดได้

5.1 สิทธิของไพร่

ไพร่อาจเป็นเจ้าของเครื่องมือ เครื่องใช้ในบ้าน กระท่อม สัตว์เลี้ยง อาหาร และเงินตราได้ แต่ในกรณีของสัตว์เลี้ยงหรือสินค้าอื่น ๆ นั้นถ้าหากจะขายหรือแลกเปลี่ยนจะต้องได้รับอนุญาตจากลอร์ดเสียก่อน

ไพร่ที่ถือครองที่ดินขนาดเล็ก (มีแปลงยาวประมาณ 1-10 แปลง) ซึ่งขนาด 1-2 เอเคอร์นั้นเรียกว่า cottagers หรือ cottars แต่ก็อาจมีไพร่อีกไม่น้อยที่ถือครองที่ดินมากกว่านั้น เช่นประมาณ 30 เอเคอร์ซึ่งเรียกว่า virgater ไพร่เหล่านี้นอกจากมีที่ดินแล้วยังมีส่วนแบ่งในที่ดินส่วนที่เป็นทุ่งหญ้าด้วย คือมีสิทธิในการปล่อยสัตว์เลี้ยงของตนลงไปหากินในทุ่งหญ้ารวม นอกจากนั้นก็อาจมีสิทธิอื่น ๆ อีกบางอย่างหรือทั้งหมดในเรื่องต่อไปนี้ เช่น สิทธิในการปล่อยหมูไปหากินในป่า สิทธิในการเก็บฟืนมาทำเชื้อเพลิง สิทธิในการจับปลาในบางส่วนของแม่น้ำลำธาร เป็นต้น

5.2 ภาวะและหน้าที่ของไพร่

(ก) การตอบแทนเป็นแรงงาน หน้าที่ของไพร่นั้นมีมากมาย ซึ่งที่สำคัญก็คือการต้องตอบแทนต่อลอร์ดในการเข้าใช้ประโยชน์ที่ดิน ซึ่งการตอบแทนนั้นมักอยู่ในรูปของการจ่ายเป็นเงินสิ่งของ และบริการแรงงาน ซึ่งสิ่งตอบแทนในรูปบริการแรงงานนั้นเป็นการสำคัญที่สุดโดยขึ้นกับขนาดของที่ดิน ถ้าไพร่ที่ถือครองที่ดินมาก(พวก virgater) ก็จะต้องมีภาระให้ขุนนางใช้แรงงานมากกว่าพวกที่ถือครองน้อย(cottars) โดยปกติแล้วครอบครัวหนึ่งจะส่งคนไปให้ลอร์ดใช้แรงงานเพียง 1 คน ดังนั้นไพร่อาจส่งลูกชายของเขาไปก็ได้ งานที่ทํานั้นมีทั้งงานประจำสัปดาห์(week work) ซึ่งอาจต้องทำตั้งแต่ 1-5 วันต่อสัปดาห์(โดยทั่วไปจะ 3 วัน) และงานพิเศษ(boon work) ซึ่งต้องทำในบางฤดูกาลเช่น ตอนไถ คายหญ้า เก็บเกี่ยว เป็นต้น งานพิเศษนี้เป็นงานเหมาไม่ได้คิดเป็นวัน และเนื่องจากผู้ถือครองที่ดินน้อยจะมีภาระต้องรับใช้ลอร์ดน้อยกว่า จึงมีเวลาว่างมากกว่าผู้ถือครองที่ดินมาก ๆ และอาจมีเวลาสำหรับไปรับจ้างทำงานกับลอร์ดหรือไพร่ที่มั่งคั่งเพื่อแลกกับเงินได้

(ข) การตอบแทนเป็นผลผลิต ในด้านการตอบแทนต่อลอร์ดในรูปผลผลิตนั้น โดยทั่วไปก็คือผลผลิตจากไร่นา แต่ก็อาจรวมไปถึงปลา น้ามิ่ง ไม้ฟืน ซึ่งไพร่เป็นผู้จัดหาได้ด้วยก็ได้ และในกรณีที่ลอร์ดเป็นฝ่ายศาสนจักรซึ่งมีผู้ที่ต้องดูแลมากมายนั้น การตอบแทนแก่ลอร์ดเป็นผลผลิตก็อาจมีความสำคัญมากเป็นพิเศษ พวกไพร่อาจผูกพันให้ต้องจัดส่งอาหารประเภทต่าง ๆ ให้ตามจำนวนที่กำหนด เช่นธัญพืช ไข่ แพะ แกะ หมู วัว ห่าน เนยแข็ง ไข่ ชนมปัง เป็นต้น โดยเฉพาะในวันที่มีเทศกาลพิเศษทางศาสนา

(ค) ค่าธรรมเนียมต่าง ๆ นอกจากการตอบแทนต่อลอร์ด 2 ประเภทแรกซึ่งไพร่ต้องตอบแทนให้เป็นประจำสม่ำเสมอแล้ว ก็ยังมีค่าธรรมเนียมต่าง ๆ ที่ไพร่ต้องจ่ายให้ในกรณีหรือโอกาสพิเศษต่าง ๆ ด้วย ซึ่งค่าธรรมเนียมที่สำคัญ ๆ ได้แก่

- heriot เป็นสิทธิของลอร์ดที่จะเอาสัตว์เลี้ยงตัวที่ดีที่สุดของไพร่ไป เมื่อไพร่ผู้นั้นตาย ส่วนสัตว์เลี้ยงที่ตีรองลงไปจะตกเป็นของพระเจ้าเป็นใหญ่ในโบสถ์ของชุมชนนั้น

- mainmorte เป็นการที่ลอร์ดยึดทรัพย์สินทั้งหมดของไพร่ไป เมื่อไพร่ตายถ้าหากไพร่นั้นไม่มีทายาทสายตรงอาศัยอยู่ด้วยกัน

- merchet เป็นค่าธรรมเนียมที่ไพร่ต้องจ่ายถ้าจัดงานแต่งงานลูกสาว (ในกรณีของฝรั่งเศสเรียกว่า formariage และจะต้องจ่ายต่อเมื่อลูกสาวของไพร่แต่งงานกับคนในแมนเนอร์อื่นเท่านั้น)

- relief เป็นภาษีมรดกชนิดหนึ่งที่ทายาทของไพร่ต้องจ่ายแก่ลอร์ดหลังจากไพร่ตาย โดยปกติจะเท่ากับค่าเช่าที่ดิน 1 ปี

- tallage เป็นเงินที่ลอร์ดเรียกเก็บ (ตามแต่จะกำหนดขึ้น) จากไพร่เป็นรายปี (ในกรณีของฝรั่งเศสถ้าไพร่สามารถจ่ายได้สม่ำเสมอรายปีจะมีทางหลุดพ้นเป็นเสรีชนได้ในที่สุด)

- chevage หรือ cens เป็นเงินจ่ายโดยไพร่ที่ต้องการพักอาศัยอยู่นอกแมนเนอร์

- tithe เป็นค่าธรรมเนียมจ่ายให้แก่โบสถ์ในชุมชน ปกติจะเก็บ 1 ใน 10 ของผลผลิตต่อปี (มักเป็นธัญพืช)

- banalites เป็นค่าธรรมเนียมที่ลอร์ดเก็บจากไพร่เมื่อไพร่ไปขอใช้บริการโรงโม่แป้ง, เตาผิงชนมบัง, เครื่องบดผลไม้ทำไวน์, เครื่องบดทำน้ำมันมะกอก หรือโรงพอกหนัง (ลอร์ดมีสิทธิสร้างแต่เพียงผู้เดียวในแมนเนอร์) โดยปกติลอร์ดจะให้ตัวแทนผูกขาดดำเนินการให้ซึ่งตัวแทนนี้จะจ่ายเงินให้ลอร์ดจำนวนหนึ่งแล้วเก็บกำไรส่วนที่เกินจากนั้น

- ค่าธรรมเนียมอื่น ๆ ที่ลอร์ดอาจเรียกเก็บ เช่น เก็บจากการให้สิทธิใช้ทุ่ง
... ให้สิทธิเก็บฟืนจากป่า เป็นต้น

5.3 การดำเนินชีวิต

ระบบการทำกรการผลิตในที่ดินร่วมกันและทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์รวม ทำให้ผู้คนในแมนเนอร์ต้องทำสิ่งเดียวกัน ในเวลาเดียวกัน เหมือนเป็นหน่วยเศรษฐกิจเดียว ในการจัดการผลิตเหล่านี้จะมีเจ้าหน้าที่จำนวนหนึ่ง(อาจแต่งตั้งโดยลอร์ดหรือเลือกตั้งขึ้นจากผู้อยู่อาศัยในแมนเนอร์นั้น) ซึ่งบริหารและดูแล ได้แก่

- (ก) ผู้ดูแลสัตว์เลี้ยงต่าง ๆ ของหมู่บ้าน แยกตามประเภทสัตว์เลี้ยงสำคัญคือ หมู วัว และแกะ ซึ่งเรียกผู้ดูแลว่า swineherd, cowherd และ shepherd ตามลำดับ
- (ข) ผู้ดูแลไม้ให้สัตว์เลี้ยงเข้าไปแทะพำนักที่พืดที่พืดทางเรียกว่า poundkeeper
- (ค) ผู้ดูแลงดไม้ ป่าไม้และทุ่งหญ้า เรียกว่า hayward
- (ง) reeve (ส่วนใหญ่เป็นพวกไพร่) มีหน้าที่ดูแลการทำกรเกษตรทั่วไปของทั้งชุมชน และรับผิดชอบดูแลบัญชีของแมนเนอร์เพื่อให้ลอร์ดรู้ปริมาณผลผลิตและสามารถจัดเก็บค่าธรรมเนียมได้ถูกต้อง เจ้าหน้าที่พวกนี้ต้องมีภาระรับผิดชอบมาก จึงมักได้รับการยกเว้นไม่ต้องถูกเกณฑ์แรงงาน และได้รับยกเว้นค่าธรรมเนียมต่าง ๆ

ในส่วนของลอร์ดนั้น แมนเนอร์จะเป็นแหล่งรายได้ของเขา โดยมีทั้งจากค่าธรรมเนียมที่เป็นเงินสดและผลผลิตซึ่งจะใช้ได้โดยตรงหรือนำไปขายเป็นเงินสดอีกทอดหนึ่ง นอกจากนี้ก็มีรายได้หรือผลผลิตจากที่ดินส่วนของลอร์ดเอง (เรียกที่ดินนี้ว่า domain หรือ demesne) อันเป็นที่ดินจำนวนมากอยู่ในแต่ละแมนเนอร์และทำการผลิตโดยใช้แรงงานเกณฑ์จากไพร่หรือเสรีชนในแมนเนอร์นั้น ผลผลิตที่ได้จะใช้เลี้ยงลูกลอร์ดและบริวารหรืออาจนำไปขายเป็นเงินสด ในการดูแลการผลิตในที่ดินของลอร์ดนี้ ผู้ดูแลเรียกว่า bailiff ซึ่งจะดูแลรวมไปถึงผลประโยชน์ของลอร์ดทั้งหมดในแมนเนอร์ด้วย เช่นจะตรวจตราว่ามีการจ่ายค่าธรรมเนียมและมีการให้ใช้แรงงานครบถ้วน การทำการเกษตรเป็นไปด้วยดี ผลผลิตดี ทั้งนี้โดยรับผิดชอบร่วมกับ reeve

โดยทั่วไปแมนเนอร์หนึ่ง ๆ อาจถือกันว่าเป็นหน่วยการผลิตที่เลี้ยงตัวเองได้ (self-sufficiency) เพราะภายในชุมชนสามารถผลิตสิ่งที่จำเป็นแก่การครองชีพได้เองทั้งหมด เช่น อาหาร เสื้อผ้า เครื่องนุ่งห่ม ฯลฯ และใช้สิ่งที่ผลิตขึ้นนั้นภายในชุมชนเองเป็นส่วนใหญ่ อย่างไรก็ตามในหลายกรณีบางแมนเนอร์ก็มีการติดต่อแลกเปลี่ยนสินค้ากับแมนเนอร์อื่นอย่างกว้างขวางได้ด้วย โดยเฉพาะเมื่อลอร์ดผู้หนึ่งมีแมนเนอร์หลายแห่ง แต่ละแมนเนอร์ซึ่งอยู่ภายใต้การปกครองของลอร์ดคนเดียวกันอาจมีการร่วมมือและแลกเปลี่ยนสินค้ากันอย่างสม่ำเสมอ นอกจากนั้นก็ยังมีสินค้าหลายชนิดที่ไม่อาจหาได้ภายในแมนเนอร์ และจำเป็นต้องซื้อมาจากภายนอกเช่น เกลือ เหล็ก และหินโม่แป้ง และถ้ามีเมืองหรือมีการจัดงานแสดงสินค้า (fair) ใกล้เคียง ๆ แมนเนอร์ ผู้คนในแมนเนอร์ก็อาจหาซื้อเครื่องเทศ เครื่องโลหะ เสื้อผ้าสีสดใสม่าใช้ได้ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนต้องใช้เงิน ประกอบกับนับแต่ศตวรรษที่ 12 เป็นต้นมาค่าธรรมเนียมที่ต้องจ่ายเป็นเงินก็มีมากขึ้น ดังนั้นเงินสดจึงเป็นสิ่งที่มีความต้องการอย่างแน่นอน ซึ่งการจะได้เงินสดมานั้นก็ทำได้โดยขายผลผลิตของแมนเนอร์ เช่นขนสัตว์ ป่าน ัญญาพืช หรือหนังสัตว์ แมนเนอร์จึงมีใช้หน่วยการผลิตแบบเลี้ยงตัวเองโดยสิ้นเชิง เนื่องจากจะมีการทำการค้าอย่างสม่ำเสมอกับชุมชนภายนอกด้วย แม้จะเป็นการค้าเล็กน้อยก็ตาม

5.4 การตกต่ำและสลายตัวของแมนเนอร์

ปัจจัยที่ทำให้ระบบแมนเนอร์ตกต่ำและสลายตัวไป เปิดทางแก่การทำการเกษตรแบบใหม่นั้น ส่วนใหญ่เป็นปัจจัยจากภายนอกแมนเนอร์ ได้แก่

(ก) การทวีความสำคัญขึ้นเรื่อย ๆ ของเศรษฐกิจแบบใช้เงิน ซึ่งสินค้ามีการซื้อขายด้วยเงินสด แรงงานได้ค่าจ้างเป็นเงิน และที่ดินจ่ายค่าเช่าเป็นเงิน

(ข) การขยายตัวของการค้าและอุตสาหกรรม ซึ่งทำให้เกิดตลาดที่ชาวบ้านสามารถนำผลผลิตมาขายและซื้อสิ่งของที่ต้องการได้

(ค) การทวีความสำคัญขึ้นของการปกครองโดยส่วนกลางแบบรัฐประชาชาติ (national states) ซึ่งทำให้การเก็บภาษีโดยรัฐบาลกลางของกษัตริย์เข้าแทนที่การเก็บค่าธรรมนิยมของขุนนาง และศาลส่วนกลางก็เข้ามามีบทบาทตัดสินคดีแทนศาลของแมนเนอร์

ปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้ได้ค่อย ๆ เข้ามามีบทบาททำให้ระบบแมนเนอร์ตกต่ำลง ที่เห็นได้ชัดคือ การที่มีการใช้เงินตราเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ทำให้พวกไพร่จำนวนหนึ่งสามารถใช้เงินจ่ายเพื่อให้หลุดพ้นสภาพความเป็นไพร่ได้ (ตั้งแต่ราวศตวรรษที่ 13) นอกจากนี้ก็มีการจ่ายเงินแทนการไปทำงานให้ลอร์ด และจ่ายเงินแทนผลผลิตที่ต้องให้แก่ลอร์ดด้วย ทำให้ความสัมพันธ์ค้ำระบบแมนเนอร์นั้นเปลี่ยนไป สำหรับเงินตราที่พวกไพร่มีใช้ดำเนินการเหล่านี้ได้มาจากการขยายตัวของการค้าและอุตสาหกรรมซึ่งทำให้ไพร่มีโอกาสได้เงิน (จากการขายผลผลิต) เพื่อใช้จ่ายให้หลุดพ้นสภาพความเป็นไพร่หรือมีเสรีภาพมากขึ้น

นอกจากปัจจัยจากภายนอกแล้ว การเปลี่ยนแปลงภายในแมนเนอร์ก็มีส่วนทำให้ระบบนี้ตกต่ำลงด้วย ได้แก่การที่ลอร์ดนิยมใช้เงินจ้างแรงงานแทนที่จะใช้แรงงานเกณฑ์มากขึ้น โดยเฉพาะหลังจากศตวรรษที่ 13 นั้น ลอร์ดทั่วไปมักไม่นิยมทำการเกษตรในที่ดิน domain เอง แต่จะให้เข้าไป ผู้เช่าเหล่านี้จำนวนมากสามารถทำการเกษตรจนมีกำไรรายขึ้น และในส่วนของที่ดินส่วนอื่นนั้น เกษตรกรในแมนเนอร์ก็กลายเป็น "ผู้เช่า" (จ่ายค่าเช่าโดยการแบ่งผลผลิตส่วนหนึ่งหรือจ่ายเป็นเงินสดตามอัตราที่กำหนด) มีผู้ใช้ที่อยู่ภายใต้การปกครองของลอร์ดเหมือนแต่ก่อน

ปัจจัยที่เร่งทำให้ระบบแมนเนอร์สลายตัวอีกประการหนึ่งก็คือการบุกเบิกที่ดินใหม่ ๆ เช่นในฝรั่งเศสช่วงศตวรรษที่ 12 และ 13 ซึ่งผู้ที่เข้าร่วมกิจกรรมบุกเบิกที่ดินเพื่อทำการเพาะปลูกให้ตามความต้องการของลอร์ดจะได้สิทธิพิเศษ เช่นได้จับจองที่ดินที่อุดมสมบูรณ์, ค่าธรรมเนียมเสียลดลง และเสรีภาพส่วนบุคคลมีมากขึ้น นอกจากนี้การเกิดเมืองซึ่งให้เสรีภาพมากกว่า

แมนเนอร์ก็ทำให้ผู้ที่อยู่ในแมนเนอร์แบบเก่าหาทางออกไปสู่ที่ซึ่งเขามีเสรีภาพมากขึ้น ถูกกดขี่น้อยลง ลอร์ดที่ต้องการให้ไพร่ของเขาอยู่ในแมนเนอร์ก็จำเป็นต้องลดหย่อนกฎเกณฑ์และค่าธรรมเนียมต่าง ๆ ลง พวกไพร่จึงมีเสรีภาพมากขึ้นจนใกล้ลักษณะของการเป็นเกษตรกรเสรีที่ทำการเกษตรเพื่อการค้าเข้าไปทุกที แม้ที่ดินจะเป็นของลอร์ดอยู่ แต่สิทธิในการครอบครองของเกษตรกรก็มีมากขึ้น และในระยะต่อมาก็มีสิทธิถึงกับนำที่ดินไปซื้อขายกันได้ อย่างไรก็ตามสภาพการเปลี่ยนแปลงเช่นนี้มิใช่เกิดขึ้นในระยะเวลานั้น แต่เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงอันยาวนานนับศตวรรษ
